

3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 19.02.18). – Назва з екрана.
4. Овсянникова Т. Ю. Конкурентная среда на рынке жилой недвижимости: особенности и закономерности / Т. Ю. Овсянникова, И. В. Югова // Вестник Томского государственного университета. Экономика. – 2012. - № 1. – С. 187-193.
5. Павлов В. І. Нерухомість в Україні : підруч. Для студентів вищ. Навч. Закл. / В. І. Павлов, І. І. Пилипенко, І. В. Кривов'язюк. – Київ : Держ. Акад. статистики обліку та аудиту, 2008. – 765 с.
6. Павлов К. В. Регулювання інвестиційно-житлових відносин в Україні : монографія / К. В. Павлов. – Рівне : НУВГП, 2013. – 250 с.
7. Павлов К.В. Вплив конкурентних відносин на регіональні ринки нерухомості в умовах інституційного забезпечення / К.В. Павлов // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал / уклад. Любов Григорівна Ліпич, Мирослава Богданівна Кулинич. – Луцьк : Вежа – Друк, 2016. - №4(8). – С. 89-93.
8. Павлов К.В. Змістова характеристика функціонування регіональних ринків нерухомості / К.В. Павлов // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал / уклад. Любов Григорівна Ліпич, Мирослава Богданівна Кулинич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2017. – № 1 (9). – С. 102-109.
9. Ринок нерухомості / д.е.н., професор А.М. Асаул, д.е.н., професор В.І. Павлов, д.е.н., професор І.І. Пилипенко, к.е.н., доц. Н.В. Павліха, к.е.н., доц. І.В. Кривов'язюк: Навч. Посібник. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 387 с. ISBN 966-7773-72-8.
10. Стрішенець О.М. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості / О.М. Стрішенець, К.В. Павлов // Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1 (47). Том 2. / Ужгород, 2016. – С. 35-38.
11. Стрішенець О.М. Теоретичні аспекти конкуренції на регіональних ринках житлової нерухомості / О.М. Стрішенець, К.В. Павлов // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал / уклад. Любов Григорівна Ліпич, Мирослава Богданівна Кулинич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2017. – №3 (11). – С. 7-12.
12. Pavlov K. Competitive features in market structure of housing property with regard to regional definitions / K. Pavlov // Baltic Journal of Economic Studies, Volume 3 Numder 4. Riga: Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2017, 191-198 pages. Index (ESCI) by Web of Science.
13. Strishenets O. M. Cyclical processes in forming housing property markets in Ukraine [Electronic resource] / O. M. Strishenets, K. V. Pavlov // Mechanisms of interaction between competitiveness and innovation in modern international economic relations : in 4 Vol : collective monograph / edited by M. Bezpartochnyi ; ISMA University. – Riga, 2017. – Vol. 3. – P. 79-90. – Available from: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/13637> [Cited 2018, 21 Febr.].
14. Фатхудинов Ф. Управление конкурентоспособностью организации / Ф. Фатхудинов. – М. : Эксмо, 2004. – 544 с.

Рецензент: д.е.н., професор Стрішенець О.М.

УДК332.132.2:330.368

Ракович С.С., аспірант

ДВНЗ „Ужгородський національний університет”

РЕГІОНАЛЬНІ ДИСПРОПОРЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуто особливості регіональних диспропорцій територіального просторового розвитку в сучасних умовах господарювання. Виявлено, що внутрішньорегіональні диспропорції розвитку чіткіше простежуються в розрізі адміністративних районів, міст і територій сільської місцевості. Окреслено підходи до визначення проблемності територіального просторового розвитку, що проявляється передусім через недосконалість правової складової державної регіональної політики, неузгодженість дій владних структур щодо забезпечення збалансованості розвитку депресивних територій. При цьому вагомого значення набуває управлінська складова процесу нівелювання диспропорційності територіального просторового розвитку, з чітким спрямуванням реалізації заходів на підвищення рівня зайнятості і зниження безробіття, зростання добробуту і благополуччя мешканців зазначених територій, що в подальшому приведе до підвищення конкурентоспроможності регіональної економічної системи, в межах якої знаходяться депресивні території.

Ключові слова: регіональні диспропорції, територіальний просторовий розвиток, проблемні, депресивні території, управлінська складова

Ракович С.С.

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ДИСПРОПОРЦИИ ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ

В статье рассмотрены особенности региональных диспропорций территориального пространственного развития в современных условиях хозяйствования. Выявлено, что

внутрирегиональные процессы диспропорции развития более четко прослеживаются в разрезе административных районов, городов и территорий сельской местности. Очерчены подходы к определению проблемности территориального пространственного развития, которая проявляется прежде всего в несовершенстве правовой составляющей государственной региональной политики, несогласованности действий властных структур относительно обеспечения сбалансированности развития депрессивных территорий. При этом важное значение приобретает управленческая составляющая процесса нивелирования диспропорций территориального пространственного развития, с четким направлением реализации мероприятий на повышение уровня занятости и снижение безработицы, повышение благосостояния и благополучия жителей указанных территорий, что в дальнейшем приведет к повышению конкурентоспособности региональной экономической системы, в рамках которой находятся депрессивные территории.

Ключевые слова: региональные диспропорции, территориальное пространственное развитие, проблемные, депрессивные территории, управленческая составляющая

Rakovich S.

REGIONAL DISPARITIES IN THE TERRITORIAL SPATIAL DEVELOPMENT

In the article the peculiarities of regional disparities, the territorial spatial development in modern conditions of managing. It is revealed that the intraregional disparities of development are clearly seen in the context of administrative districts, towns and areas of countryside. The planned approaches to the problematic definition of the territorial spatial development, which is manifested primarily through the imperfection of the legal component of the state regional policy, lack of coordination between government structures to ensure balance in the development of depressive territories. In this important managerial component of the process of leveling the disproportional nature of the territorial spatial development, with a clear direction of the implementation of measures for increasing employment and reducing unemployment, the welfare and prosperity of the inhabitants of these territories, which will further lead to increase of competitiveness of regional economic system, within which there are depressed areas.

Key words: regional disparities, the territorial spatial development, troubled, depressed areas, management component

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Збалансований розвиток національної економіки формується на основі зростання й ефективного функціонування регіональних економічних систем. Сучасні особливості розвитку останніх мають переважно стійку негативну тенденцію щодо можливостей збереження і відновлення їх економічного потенціалу. Регіональна диференціація зумовлює необхідність оцінювання рівня соціально-економічного й екологічного розвитку територіальних економічних систем та здійснення моніторингу підходів для окреслення заходів їх ефективного функціонування.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню та оцінюванню рівня диспропорцій регіонального розвитку економічних систем присвячені наукові праці таких українських вчених, як М. Барановський [1], С. Біла [2], З. Варналій [13], А. Вдовічен, А. Кругляно [3], В. Воротін [4], М. Газуда, В. Польовська [5], В. Геєць, Л. Шинкарук, Т. Артёмова [6], Б. Данилишин [7], Т. Мірзодаєва [9], Т. Пепа [10], О. Тищенко [15] та інші.

Окремі науковці [6, 15], аналізуючи негативні тенденції сучасного стану економічного розвитку регіонів, вважають їх наслідком фінансово-економічних кризових етапів функціонування, наголошуючи при цьому на наявності значного економічного потенціалу, можливості стабілізаційного зростання й активізації діяльності суб'єктів господарювання. Нераціональне і неповне використання економічного потенціалу України зумовлене низкою факторів, у тому числі недостатньою увагою до регіональних проблем, до наявних диспропорцій у розміщенні продуктивних сил.

Аналогічною є думка Т. Пепа, який вважає, що [10, с. 69] трансформаційні процеси в регіонах та їх господарських системах часто не характеризуються

позитивною динамікою, зумовлюючи зростання регіональної нерівності, яка проявляється в диференціації результативності соціально-економічного розвитку регіонів через неефективну систему регіонального управління; недосконалість фінансових механізмів забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів; відсутність стратегічних комплексних програм соціально-економічного розвитку регіонів.

Необхідність вирішення проблемних питань диспропорційного характеру регіонального розвитку обґрунтовують А. Вдовічен і А. Круглянко [3], відмічаючи потенційну результативність синергійного ефекту, досягнення якого сприятиме збалансуванню багатогранних підходів у процесі життєзабезпечення суспільного розвитку. Актуалізацію досліджуваних тенденцій підтверджує значна кількість публікацій і наукових праць, що свідчать про доцільність подальших пошуків.

Цілі статті є виокремлення регіональних диспропорцій територіального просторового розвитку в сучасних умовах господарювання і виявлення причин, що їх спричиняють.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Трансформаційні процеси регіонального розвитку протягом тривалого часу супроводжувалися як економічним спадом, так і складними підходами до формування ринкових відносин, становлення ринкової економіки. За відмічений період посилилися диспропорції просторового регіонального розвитку.

Диспропорції свідчать про порушення балансу у розвитку секторів економіки. При цьому розвиток одних економічних процесів відбувається за рахунок інших. У масштабах всієї економіки це може проявлятися у тому, що внаслідок порушення пропорційності в рамках певного регіону відбувається прискорений розвиток іншого [10]. Диспропорційність внутрішньорегіонального розвитку спричиняє міжрегіональні відмінності у таких показниках, як [8]: валовий регіональний продукт на душу населення, рівень заробітної плати, тривалість життя населення, забезпеченість різними видами соціальних послуг тощо, та призводить до масової міжрегіональної міграції населення, наслідком якої є подальше поглиблення зазначених диспропорцій.

Внутрішньорегіональні диспропорції розвитку чи не найбільш чітко проявляються в розрізі адміністративних районів, міст і територій сільської місцевості. За останні десятиліття поглиблення нерівномірності регіонального розвитку певною мірою було пригальмовано тільки через низький рівень економічного зростання як у межах національного, так і регіонального господарювання.

Як зазначено у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, диференціація у розвитку регіонів спричинена [8]: формуванням, протягом тривалого періоду неефективної системи державного управління регіональним розвитком та непрозорого механізму фінансового забезпечення розвитку регіонів. Крім того, відсутня чітка державна політика у сфері регіонального розвитку, застарілими є механізми взаємовідносин центру з регіонами та регіонів між собою. Значною проблемою є недосконалість системи територіальної організації влади та зволікання з реалізацією адміністративно-територіальної реформи.

Дослідженням виявлено, що формування підходів до вирішення проблемних питань територіального розвитку зумовлюються диференціацією територіальних систем і їх поділом на [7, с. 511-512; 2, с. 172-183]:

- „динамічні” („піонерні”), до яких належать території з прогресивним станом економіки, високим рівнем життя населення, стабільною культурно-політичною та екологічною ситуацією. Навіть за умов кризи у „піонерних” регіонах спостерігається значне покращення соціально-економічної ситуації, високі темпи приросту виробництва та зростання доходів населення і бюджету. Основою цього є висока спроможність структурної адаптації економіки „динамічних” („піонерних”) регіонів до

викликів, зумовлених змінами зовнішньої та внутрішньої ринкової кон'юнктури. Галузева спрямованість економіки зазначених регіонів стосується передусім оборонної промисловості та сфери надання послуг;

- проблемні регіони, рівень розвитку яких має негативні тенденції порівняно з відміченими вище територіями. До таких регіонів належать:

▪ *слаборозвинені*, де регресивність розвитку економічної системи зумовлюється природно-географічними властивостями (транспортна недоступність і значні витрати на перевезення); кліматичними особливостями (сприятливі або ж несприятливі умови аграрного господарювання). В межах зазначених територій проблемними є питання зайнятості населення, зокрема зниження рівня безробіття; інвестиційної привабливості і підвищення ділової активності в пріоритетних сферах виробництва. В Україні до слаборозвинених регіонів належать: Північна Буковина і Закарпаття, Полісся (райони якого постраждали під час Чорнобильської аварії), Північний Крим тощо;

▪ *депресивні*, економічна відсталість яких зумовлена стагнацією, спричиненою передусім структурною кризою як закономірним явищем, що має тривалий нециклічний характер і виявляється у занепаді окремих сфер і видів економічної діяльності територіальної системи. Світові тенденції засвідчують, що в переважній більшості депресивними є старопромислові регіони, де невивідним є подальша розробка джерел сировини, оскільки таке виробництво характеризується високою енергоємністю та матеріалоємністю через застарілість технологічного оснащення. Специфічною ознакою депресивних регіонів є те, що навіть за умов стійкого зростання національної економіки на цих територіях можуть періодично виникати економічні кризи, зростає безробіття тощо.

Депресивні регіони (території), як зазначено у постанові Верховної Ради України „Щодо стану та перспективи депресивних регіонів, міст і селищ” (2003 р.) [16], найчастіше з'являються у малих містах і на прилеглих до них територіях (шахтарські містечка, населені пункти, в яких дислокуються розформовані військові частини, та населені пункти в гірських місцевостях), де наповнення місцевих бюджетів та функціонування соціальних закладів залежить від фінансово-економічного стану містоутворювальних підприємств.

Законодавчо окреслено підходи до визначення проблемності територіального просторового розвитку. Так, у Законі України „Про засади державної регіональної політики” (від 05.02.2015 р.) [11], визначено основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України, наведено (стаття 6) визначення проблемних територій, до яких у тій чи іншій мірі належать і гірські, сформовано систему державних заходів щодо вирішення названих проблем. Законом України „Про стимулювання розвитку регіонів” вперше визначено механізми сучасної державної регіональної політики щодо зниження диспропорцій у соціально-економічному розвитку на регіональному рівні, подолання депресивного стану окремих територій. Зокрема окреслено комплекс правових, організаційних, наукових, фінансових та інших заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку регіонів на основі поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів на загальнодержавному та регіональному рівнях, максимально ефективного використання потенціалу регіонів в інтересах їх жителів і держави в цілому, а також обґрунтовано визначення поняття „депресивна територія”, як регіону чи його частини (району, міста обласного значення або кількох районів, міст обласного значення), рівень розвитку яких за показниками, визначеними цим Законом, є найнижчим серед територій відповідного типу [12; 13, с. 282].

У процесі дослідження виявлено, що в науковій літературі акцентується увага на окресленні проблемних питань законодавчо-нормативного забезпечення розвитку

депресивних територій і усунення диспропорцій щодо їх економічного зростання. Окремі науковці відмічають [13, с. 283] проблемність розвитку досліджуваних територій передусім через недосконалість правової складової державної регіональної політики, оскільки існує неузгодженість дій владних структур щодо окреслення відповідальності регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування у напрямі забезпечення збалансованості розвитку депресивних територій.

Поглиблення всіх типів регіональних диспропорцій економічного простору країни як загальну тенденцією територіального розвитку в сучасних умовах відмічає Т. Пепа, наголошуючи на [10, с. 68-69] зростанні протиріччя між сформованою територіально-галузевою структурою господарського комплексу країни та її регіонів і потребами створення конкурентоспроможної й високопродуктивної системи суспільного виробництва. Зазначений науковець, думку якого ми поділяємо, вважає, що ця невідповідність поглибила диспропорції між виробництвом сировини і готових товарів, експортом та імпортом, регіонами з промисловою й аграрно-промисловою спеціалізацією. Навіть помітне економічне зростання передостанніх років не стало вагомим інструментом забезпечення високого життєвого рівня населення, а регіони з помірними темпами економічного росту і зараз не гарантують жителям зростання добробуту.

На основі поєднання загальнодержавних і місцевих інтересів та з метою підвищення рівня взаємоузгодженості дій органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування у напрямі перспективного просторового розвитку депресивних територій у 2009 р. Кабінетом Міністрів України було створено діючий консультативно-дорадчий орган – Раду з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування, який сприятиме виробленню рекомендаційних підходів до окреслення і забезпечення перспектив розвитку досліджуваних територій. Це зокрема такі, як [14; 4]: удосконалення законодавства з питань регіонального розвитку, місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою держави; фінансове, матеріально-технічне, науково-методичне, кадрове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування; сприяння координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади з метою підтримки органів місцевого самоврядування у здійсненні власних та делегованих повноважень; забезпечення взаємодії органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування, їх асоціаціями, іншими об'єднаннями та громадськими організаціями.

Дослідження засвідчує, що нині актуалізується необхідність формування нових законодавчо-правових і інституційних підходів, які відповідатимуть сучасним потребам щодо забезпечення збалансованості розвитку проблемних, депресивних територій. При цьому вагомого значення набуде управлінська складова процесу нівелювання диспропорційності територіального просторового розвитку, з чітким спрямуванням реалізації заходів на підвищення рівня зайнятості і зниження безробіття, ріст добробуту і благополуччя мешканців зазначених територій, що в подальшому приведе до підвищення конкурентоспроможності регіональної економічної системи, в межах якої знаходяться депресивні території.

Висновки. На основі моніторингу просторового розвитку проблемних територіальних систем є можливість сформулювати науково обґрунтовані підходи до забезпечення їх ефективного функціонування в умовах трансформаційних змін і негативних тенденцій господарювання. Виникає необхідність розроблення результативної еколого-економічної й соціальної моделі територіального розвитку на основі поєднання інтересів різних рівнів владних структур та органів місцевого самоврядування, а також за умови врахування особливостей і характеристик розвитку досліджуваних територій. Подальші дослідження стосуватимуться перспектив розвитку депресивних територій.

Список використаних джерел:

1. Барановський М. О. Депресивні території: сутність поняття, особливості розвитку, підходи до типології//Український географічний журнал. 2007. № 3. С. 26-30.
2. Біла С.О. Інституційне забезпечення соціально-економічного розвитку проблемних територій (світовий досвід)//Стратегічні пріоритети. 2009. № 3(12). С. 172-183.
3. Вдовічен А., Кругляк А. Диспропорційність розвитку регіонів: європейський досвід та його застосування в Україні. URL: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...
4. Воротін В.Є. Державне управління конкурентоспроможністю національної економіки: регіональний аспект//Перспективи становлення конкурентоспроможної регіональної економіки : матер. шостого Пленуму Співки економістів України та міжнар. наук.-практ. конф./під. заг. ред. В. В. Оскольського. К., 2007. С. 60–71.
5. Газуда М. В., Польовська В. В. Активізація розвитку гірських територіальних систем: монографія. Ужгород: Видавництво „ФОРМ Сабов А. М.”, 2017. 260 с.
6. Гець В.М., Шинкарук Л.В., Артьомова Т.І. [та ін.]. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія. К.: Ін-т економіки та прогнозу, 2011. 696 с.
7. Данилишин Б. М., Клиновий Д. В., Пепа Т. В. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка : навч. посіб.; за наук. ред. Б. М. Данилишина. Ніжин : ТОВ «Видавництво „Аспект-Поліграф”», 2007. 688 с.
8. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року. URL: gue.sm.gov.ua/.../derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitk.
9. Мірзодасєва Т.В. Засади вирівнювання територіальних диспропорцій в контексті економічної безпеки регіонів// Економічний простір. 2009. №21. С.138-146.
10. Пепа Т.В. Регіональні нерівності соціально-економічного розвитку та напрями їх пом'якшення і подолання/ Збірник наукових праць ВНАУ/Науково-дослідний економічний інститут. 2013. № 2 (77). С. 67-81. (Серія: Економічні науки).
11. Про засади державної регіональної політики. Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII- URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/156-viii>
12. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 08.09.2005 № 2850-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3924-12>
13. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія; за ред. З. С. Варналія. К. : Знання України, 2005. 498 с.
14. Сталий розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 8-10 вересня 2010). Ужгород: ТЗОВ "Папірус-Ф", 2010. 335 с.
15. Тищенко О.П. Регіональні диспропорції: сутність, методологія визначення та оцінка//Економічна теорія: науковий журнал. 2011 . № 4. С. 55-64.
16. Щодо стану та перспективи депресивних регіонів, міст та селищ України : постанова Верховної Ради України від 15.05.2003 № 782-IV. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/782-iv>

Рецензент: д.е.н., професор Лендєл М.А.

УДК 334.764:332.132

Смолич Д.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

**МІЖГАЛУЗЕВІ ГОСПОДАРСЬКІ КОМПЛЕКСИ ТА РЕГІОНАЛЬНІ
ОСОБЛИВОСТІ ЇХ РОЗВИТКУ ТА РОЗМІЩЕННЯ**

В статті розглядаються сутність та значення міжгалузевих господарських комплексів. Досліджено структуру та різновиди міжгалузевих господарських комплексів. З'ясовано специфіку регіональних аспектів розвитку і розміщення міжгалузевих господарських комплексів.

Ключові слова: галузь, міжгалузевий господарський комплекс, міжгалузевий регіональний комплекс, сектор економіки, виробнича та невиробнича сфери.

Smolych D.

**CROSS-SECTORAL ECONOMIC COMPLEXES AND REGIONAL FEATURES
THEIR DEVELOPMENT AND PLACEMENT**